

Orijinal Kaynak: Sweet, Matthew. (2021, April 23). “Could you Spot a Conspiracy Theorist?”, *UnHerd*.

Atıf Şekli: Sweet, Matthew. (2021, Ağustos 18). “Bir Komplo Teorisyenini İlk Bakışta Tanıyabilir misiniz?”, Çev. Şahika Gökçe, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/komplo-teorisyenini-tanimak

Bir Komplo Teorisyenini İlk Bakışta Tanıyabilir misiniz?

Matthew Sweet

Türkçesi: Şahika Gökçe

Metinler gövde ve aygıtlara sahiptir. Şu an cümle cümle üzerinde gözlerinizin gezindiği bakmakta olduğunuz bu gövde; ahmak, salak, mankafa, şarlatan, komplo teorisyeni ya da en kötüsü, ağız açık ayran budalası bir Yahudi aleyhtarı olarak görünmekten nasıl kaçınılacağıyla alakalı geliştireceğim bir argümanla kalın paragraflar hâlinde gruplandırılmıştır.

Peki ya aygıtla ne demeli? Tabii, o da sizin bu kelimeleri ciddiye alıp almamaya karar vermeniz size yardımcı olacak bir mekanizmadır. *UnHerd*'ün ana başlığı. İmza. İçtenliklerimle, burada olmadımda yaptığım şeyin taslağı, gününüzü aydınlatıyor. En önemlisi de bazı ödevler yapmaya çalıştığımı gösteren ve size bunu işaretlemeniz için gereken araçları veren küçük sayılar. Dipnotlar.¹

Dipnot küçük bir şeydir, ama pek çok şey de ona bağlıdır. İyi yazarlar veri sağlamak için kullanırlar, aksi taktirde hikâyelerinin akışı bozulabilir. Matthew Sturgis'in mükemmel *Aubrey Beardsley: A Life* (1999) kitabındaki en tatmin edici yegâne unsuru, Dame Edna'nın yaratıcısı Barry Humphries'in konunun adının “Orbrey” değil “Ah-brey” olarak telaffuz edilmesi gerektiğini belirttiği dipnottur.² Kurguda Susannah Clarke ve Flann O'Brien kendi icat ettikleri garip dünyalarına derinlik katmak ve merakı artırmak için hep dipnotlar kullandı.³ Kurmaca olmayan pek çok yazın türünde dipnot (ve onun kardeşi, sonnot), okuyucu ve yazar arasında bir güven anlaşması ifade eder ki bu anlaşma, kaynakların dürüstlük ve bütünlük içinde kullanıldığına dair bir güvencedir. İyi ve titiz bir çalışmayı destekler; yanlıgıyı, yanlış inançları ve fikri kısırlığı ortaya çıkarır. Bu yüzden iş, saçmalıkları iyi şeylerden ayırmaya gelince, dipnot sizin arkadaşınızdır.

Öyleyse, beni bu makaleyi yazmaya iten iki örnek üzerinden çalışmaya koyulalım. Bu örnekler, son birkaç gün içinde siyasi yelpazenin —tabii eğer böyle bir şey hâlâ varsa— iki zıt uçlarından ortaya çıktı. Bir tanesi viral oldu, diğeri ise bunda başarısız olmasına rağmen derin bir önyargı deryasına doğru kısa bir bakış sağlamış oldu.

Bunlardan ilki, yüz maskelerinin sadece COVID-19'un yayılmasına karşı işe yaramaz oluşunu değil aynı zamanda maskenin “sağlığın bozulmasına, kronik hastalıkların gelişmesine ve ilerlemesine ve ayrıca erken

---

¹ Göz attığın için teşekkürler. Demek, sen de benim gibi birisin. Hatta belki de bunun gerçek bir dipnot mu yoksa bir sonnot mu olduğunu çoktan düşünmüşsündür bile. Dijital metinler bu ayrımı bulanıklaştırır.

² Sturgis, Matthew. (1999). *Aubrey Beardsley: A Life*, New York: Abrams Press, s. 30. Humphries, bunu Beardsley'in dönemdaşı ressam Charles Maresco Pearce'den duydu.

³ *Clarke's Jonathan Strange & Mr Norrell* (2004) adlı eseri, icat edilmiş bir dizi okült metinden bahseder; suyun seyreltilebileceğine ve o gecenin “kara havanın” bir ürünü olduğuna inanan Profesör de Selby hakkında icat edilmiş bilimsel çalışmalardan bahseder.

ölüme neden olabileceğini” iddia eden bilimsel bir makale şeklinde geldi [metinden alıntı]. Çalışma, Kasım 2020’de [Medical Hypotheses](#) dergisinde yayımlanmıştı, ancak maske karşıtı yorumcular bunu [sosyal medyada paylaşılan](#) ve engellendiğini veya olumsuz bir bulgu olarak nitelendirildiğini bulana kadar çok az dikkat çekti. Bir noktada ‘COVID-19 döneminde maskeler: Bir sağlık hipotezi’ olarak popülerleşti.

Katılımcılar, tanıdık bir grup kültür savaşçıları ve komplo teorisyenlerinden oluşmakta ve aralarında; Facebook’ta 2.8 milyon takipçisi olan Trump yanlısı iki activist [Diamond ve Silk](#), Steve Bannon’un War Room podcastinin sunucusu ve *Enoch Was Right*’ın (2008) yazarı [Raheem Kassam](#) ve ayrıca mevcut komplo teorileri aşılabilir ve zaman yolculuğu olan, bununla birlikte [İsrail’in Dr. Anthony Fauci üzerindeki etkisi](#) gibi hem topluma uygunluk bakımından hem de özet şeklindeki basit yazıya meydan okuyan cinsten komplo teorileri olan [Naomi Wolf](#) gibi isimler yer almaktadır. Attıkları post ve tweetlerde olduğu gibi, Diwali ve benzeri Pulitzer kazanma olasılığı düşük yeni haber siteleri heyecanlandı, “Büyük Teknoloji Zorbaları”nın “Stanford Üniversitesi tarafından yapılan ve yüz maskelerinin Covid-19’un yayılmasını önleme şansının kesinlikle sıfır olduğunu makul bir şüphenin ötesinde gösteren hakemli bir çalışmayı” gölgelemeye çalıştıkları şeklinde [müteakip başlıklar](#) atıldılar.

Asıl sorunsa, bu çalışmanın ne bir hakem değerlendirmesinden geçmiş olması ne de Standford Üniversitesinin bir ürünü olmasıydı. Çalışmanın yazarı Baruch Vainshelboim, Stanford’da veya görünen o ki başka bir yerde de kurumsal bir pozisyonu bulunmayan bir klinik egzersiz fizyoloğudur.⁴ (Mesleki durumunu netleştirmek üzere açıklama yapması taleplerine karşılık vermedi.) Makaleleri, *Medical Hypotheses* adındaki aşırı fikirleri hoş karşılama özelliği olan; [yüksek topuklu ayakkabıların şizofreniye neden olduğu, mastürbasyonun burun tıkanıklığını hafiflettiği](#) ve Körfez Savaşı Sendromunun bir [sığır eti alerjisi biçimi](#) olduğu tarzındaki görüşler gibi önüne geleni yayımlayan tuhaf bir dergide yayımlandı.

Peki, bu onu itibarsızlaştırdı mı? *Medical Hypotheses*’in yayımsal değerlerini ve “yaygın, evrensel maskelemenin neden olduğu zararların yıkıcı bir analizi” için “çokça yayınlanmış ve çokça atıf yapılmış” Dr. Vainshelboim’i öven [Amerikan Ekonomik Araştırma Enstitüsü](#)’ne göre pek değil. Google Akademik’e göre Dr. Vainshelboim son 300 günde, akciğer nakli, kardiyorespiratuar zindelik ve yaşlılarda el kavrama gücü gibi çeşitli konularda altı makale yayımladı. Eğer ki redaksiyon okumayı önemsiyorsanız veya bir alıntının yönlendirildiği kaynağı doğru bir şekilde yansıtması gerektiğine inanıyorsanız, analizleri sizin için bir faciadır.

Vainshelboim’in bu akademik bildirisinde 67 atıf yapılmıştır. Bu atıfları araştırarak olursanız, çalışmalarının değerini takdir edebilirsiniz. Örnek vermek gerekirse, maskelerin akciğerlerde karbondioksit birikmesine yol açtığı iddiası —şu anda bu iddia çürütülmüştür— *Medical Hypotheses*’teki gibi “güvenilir” bir makale ile desteklenmektedir. COVID-19’un ölüm oranının %1’den daha düşük olduğu iddiası pandeminin başı [Mart 2020’de çıkmış bir makale](#) ile desteklenmektedir. Maskelerin yararsızlığını tartıştığı bir araştırmayla da tam tersi bir sonuca varıyor: “Cerrahi yüz maskeleri, solunum damlacıklarında influenza virüsü RNA’sının ve aerosollerde koronavirüs RNA’sının saptanmasını önemli ölçüde azalttı.” [şeklinde belirtilmiştir](#). Her tehlike arz eden nokta bertaraf edildiğinde, Dr. Vainshelboim’un tezinden geriye kalan tek gerçek şey “karar verme aşaması ve halk sağlığı için uygun bilgi sağlamak” şeklinde oluyor. [metinden alıntı]

Tıpkı Mickey Mouse’un gerçek bir fareye benzetilmesi gibi, bunun gibi kötü çalışmalarda akademik bir çalışmamış gibi ortalıkta yayılıp duruyor. Özet, dipnot, kaynakça, çizelge gibi aygıtlar, özellikle de otoriter Yeni Dünya Düzeni’nin şeklini ayırt edebileceğine zaten ikna olmuş birinin aklını çeliyor. Biraz zorlarsanız, komplo teorisyenleri kendileriyle alay eden kişilere kendi araştırmalarını yapmalarını söylerler.

---

⁴ “Yazarın bağlantısı yanlış bir şekilde Stanford’a atfediliyor ve bir düzeltme talep ediyoruz. Stanford Üniversitesi hiçbir zaman Baruch Vainshelboim’i istihdam etmedi. Birkaç yıl önce (2015), bu makaleyle ilgisi olmayan konularda bir yıl boyunca Stanford’da misafir öğretim üyesiydi.” Stanford Health Care, Tıp Fakültesi, Dış İletişim Kıdemli Direktörü Julie Greicius’tan E-Posta (21/04/2021)

Araştırmadan kastettikleri de genellikle yarım kalmış online makalelerdir. Dr. Vainshelboim'in akademik yazısı bu tür makalelerin olduğu okuma listesine mükemmel bir ilavedir. Böylece artık çalışmalarını, Alex Jones ve David Icke'in doğumundan da eski tarihli kaynakların uzayıp gittiği sözde bilimsel sistemde yerini alabilir.

Bu da beni ikinci örneğime getiriyor. Eski İşçi Partisi Milletvekili Chris Williamson'ın Twitter akışının büyüleyici boş sayfasından derin bir tarihi paylaşım... Geçen hafta "Bu tweet dizisi," şeklinde başlayan "zengin elitlerin çıkarları doğrultusunda yönetilmeyen daha iyi bir toplum yaratmakla ilgilenen herkes için temel bir okumadır." şeklinde devam eden [bir paylaşım yaptı](#). Görünüşe göre zengin elitler, bu bağlamda adı, Yahudi aleyhtarı gibi görünmeyen ama daha çok Spinal Tap gitar solosu gibi görünen Rothschild'lerdi.

Williamson tarafından paylaşılan tweet dizisinin kahramanı Rothschilds bankasından %24 faizli banka kredisini reddeden ve onun yerine İç Savaş birliklerine yeşil Amerikan doları vererek ödeme yapmayı seçen Abraham Lincoln'dü. 1865 *Londra Times*'a atfedilen, ardından Rothschilds'ın intikam çığlığı olarak takip eden, Lincoln'ün "Demokrasi, paranın gücüne üstün gelecek," diyerek *Senato Belgesi 23*'ten (1865: 91) yaptığı takdire şayan bir alıntı yaptı. "Bu hükümet yıkılmalı, yoksa dünyadaki her monarşiyi yok edecek." Williamson'ın takipçilerinden biri bu hikâyenin okul müfredatının bir parçası olmasını önerdi.

Peki bu nereden çıktı? Belki Williamson farkında değildi, ancak postu ilk paylaşan bu ayrıntıları [Justin Walker'in online bir makalesinde](#) bulmuştu. Ayrıca düşünce kuruluşu [Modern Money Scotland](#)'ın ve Sheffield Üniversitesi Yönetim Okulu'nda Misafir Muhasebe Profesörü ve kısaca Jeremy Corbyn'in ekonomik danışmanı olan vergi kampanyacısı Richard Murphy'nin de dikkatini çekmişti. Murphy, makaleyi, desteklediği bankacılık reformlarının "borç ve kemer sıkma temelli ekonomilere karşı test edilmiş (tam anlamıyla) bir alternatif" olduğunun kanıtı olarak göklere çıkardı ve [web sitesinde yayımladı](#). Üzücüydü. Çünkü bu makaledeki tüm önemli kaynaklar yanlıştır ve 19. yüzyıl kompo teorisyenlerinin icadıdır.

Rothschild'lere atfedilen intikam dolu konuşma *The Times*'da hiç yer almadı. İngilizlerin hainliğinin kanıtı olarak 19. yüzyılın sonlarından beri ortalarda dolaşan bir kurgudur. (Tuhaf hayranları vardı. 1898'de dünyanın oyuk olduğuna inanan bir Florida tarikatı [Koreshans'in dergisinde](#) uzun süreli bir söylev olarak ele alındı.) Genellikle *The Hazzard Circular*'a atfedilir, ancak burada başka bir garip hikâye daha vardır: Circular, bir İngiliz bankacı çetesi tarafından Amerika'ya karşı bir komployu ortaya çıkarma iddiasında olan 1880'lerdeki sahtekarlıklardır —ve *Seven Financial Conspiracies Which Have Enslaved the American 4 People*'in (1887) yazarı Sarah Emery gibi figürlerin çalışmalarındaki coşkulu alıntılarının ötesinde somut bir dayanak olmayabilir.⁵

Peki ya Abraham Lincoln alıntısına ne demeli? Dipnotlar bizim dostumuzdur. 1865'ten 23 numaralı Senato Belgesi yoktur. Yıl 1939'a geldiğimizde ve her nasılsa, Başbakan'ın "para gücüne" karşı çıktığı uzun bir Lincoln alıntıları dizisini paylaşan Senatör Robert L Owen ile bir [Kongre Komitesi](#)'nde karşılaşıyoruz. Ve işte gerçekten garip olan kısım ise Lincoln bunların hiçbirini söylememiştir. Bunlar Kanadalı para reformcusu G.G. McGeer'in *The Conquest of Poverty* (1935) kitabında yer alan kendi ağzıyla uydurduğu sözlerdir.⁶ McGeer bir vantrilok olduğu kadar, aynı zamanda Yahudi aleyhtarı bir kompo teorisyeniydi. *The Conquest of Poverty*'de Lincoln'ün "ulusun "gizli düşmanları" tarafından öldürüldüğünden... Mesih'in çarmıha gerilmesinden sorumlu olan insanların bir nevi prototipleri olan para tüccarlarından, tefecilerden, vb. bahsediyordu (*age*, 212).

Richard Murphy, Rothschild alıntısını web sitesinden hemen kaldırdı ve potansiyel olarak anti-Semitik bir şeyi istemeden yaydığı için [özür diledi](#). Ancak Abraham Lincoln daha büyük bir sorunu temsil ediyor. McGeer'in düzmece alıntılarında biri, Murphy'nin başyapıtı *The Joy of Tax*'in⁷ (2016: 60) argümanının

---

⁵ Alıntı, [1935 tarihli bu Kongre oturumunda](#) Hazzard Genelgesi'nin bir kopyasından yüksek sesle okunur.

⁶ McGeer, Gerald Grattan. (1935). *The Conquest of Poverty*, Hertfordshire: Garden City Press, satırlar arası, 186-7.

⁷ Murphy, Richard. (2016). *The Joy of Tax*. Ohio: Corgi.

bir parçasını oluşturmaktadır. Bu da piyasaların ekonomi üzerindeki gücünü azaltmak için Murphy'nin son derece makul davasının bir parçasıdır. Ayrıca bu kadar iyi uymasına şaşmamalı: 1860'larda değil, 1930'larda yazılmıştı.

Alıntı "Library of Congress, No: 23 ... s. 91."dendir. Ve bunun nereye varacağını biliyoruz. Tüm dipnotların götürdüğü yere... Kaynaklara. Doğruya ve yanlışa. Metnin gövdesini oluşturan ve bize metnin özünü, nasıl yapıldığını ve nasıl yargılanacağını gösteren, genellikle göz ardı edilen bu küçük numaralı öğelere.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.